

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

PROGRAMMA ARCHIS 3+

PROJECT VERBETERACTIES ABR

Verbeteracties ABR-artefacten- tabel 2020-2023

April 2023

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden	4
3.	Betrokken specialisten	5
4.	Resultaten verbeteracties ABR-artefactentabel	7
5.	Terugblik op de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden	9
6.	Ten slotte	10
	Literatuur	11

1. Inleiding

Het Archeologisch Basisregister (ABR) kent een lange geschiedenis. Een voorloper van het ABR werd vanaf 1979 tot 1992 gebruikt voor de invoer in het Centraal Archeologisch Archief (CAA).¹ Versie 1.0 van het ABR stamt uit 1992 en vormt nog steeds de kern van het huidige ABR.² Tussen 1992 en 2020 is er een aantal projecten geweest die het ABR hebben verbeterd. Het gaat onder meer om:

- een herziening van de ABR-complexytente tabel in 2008³;
- het ombouwen van het ABR naar een thesaurus tussen 2011 en 2014⁴;
- de harmonisatie in het kader van de datastandaard SIKBo102 van de codetabellen van de SIKB (domein SIKBo102, de ‘Pakbon’) en het ABR tussen 2011 en 2020.⁵

Voor het project Verbeteracties ABR van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is in de periode januari 2020 t/m april 2023 gewerkt aan de ABR-artefactentabel. Het hoofddoel van het project was om het ABR te verbeteren en aan te passen op een manier die digitale archeologische systemen beter met elkaar verbindt en toegankelijker maakt, zodat de Nederlandse archeologische monumentenzorg (AMZ) efficiënter kan functioneren.⁶

Andere doelen van het project waren:

- het ABR beter bruikbaar en toegankelijk te maken voor het archeologisch werkveld;
- het creëren van meer draagvlak voor het ABR;
- het verbeteren van de inhoudelijke kwaliteit van het ABR.

Het project Verbeteracties ABR heeft niet gekeken tot op welk detailniveau de verbeterde artefactentabel straks gebruikt moet worden in verschillende digitale toepassingen, zoals Archis, de Pakbon en ArchoDepot.

Dit document is geschreven door de commissie van het ABR en bestemd voor gebruikers van de artefactentabel in het ABR. Het is een verantwoordingsdocument voor de verbeteringen van de artefactentabel in de periode 2020-2023. In het document worden op de volgende vragen antwoorden gegeven:

- wat waren de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden voor de verbeteracties van de artefactentabel?
- hoe en welke specialisten waren hierbij betrokken?
- wat zijn de resultaten van de verbeteracties?
- wat is door het project niet gerealiseerd?

De conceptversies van de artefactentabel en de aardewerkcategorietabel zijn te zien in de RCE Erfgoedthesaurus-viewer (<https://thesaurus.cultureelerfgoed.nl/>). Opmerkingen over deze versies kunnen worden gestuurd naar thesauri@cultureelerfgoed.nl. Het doel van het tonen van de conceptversies in de viewer is om de Technische Werkgroep SIKBo102, de Begeleidingscommissie SIKBo102 en de rest van het archeologische werkveld een overzicht te geven van de verbeteringen van de tabellen en de mogelijkheid te bieden om hierop te reageren. Hierdoor kan de ABR-commissie nog zaken in de conceptversie aanpassen, voordat de tabel definitief wordt. Het CCvD kan hopelijk eind 2023 met de verbeterde artefactentabel instemmen, waardoor de tabel definitief wordt vastgesteld.

Leeswijzer

In dit document wordt het volgende beschreven:

- in hoofdstuk 2 komen de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden van de verbeteracties ABR-artefactentabel aan bod;
- in hoofdstuk 3 wordt een overzicht gegeven van de betrokken specialisten bij het project;
- in hoofdstuk 4 worden de voornaamste resultaten van de verbeteracties ABR-artefactentabel op hoofdlijnen besproken;
- in hoofdstuk 5 wordt besproken welke eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden niet zijn gerealiseerd en uitgelegd waarom dit niet is gedaan;
- in hoofdstuk 6 wordt uiteengezet dat het ABR is ingericht als een dynamisch systeem waarin ruimte is voor aanvullingen en verbeteringen.

¹ Van den Beemt *et al.* 1979.

² Brandt *et al.* 1992.

³ De Wit & Sloos 2008.

⁴ Wansleeben, Nederbragt & Verbeij 2011.

⁵ <https://www.sikb.nl/datastandaarden/sikbo102-archeologie>

⁶ Feiken 2019.

2. Eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden

In dit hoofdstuk worden de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden van de verbeteracties besproken, zoals die aan het begin van deze acties waren opgesteld⁷:

1. de verbeteringen worden gebaseerd op de aanbevelingen uit het rapport van Wansleeben en Laan uit 2020;⁸
2. er wordt voor de verbeteracties ABR uitgegaan van het principe dat Archis een attenderend systeem is conform de oorspronkelijke doelstelling. Hierbij volstaat een minder gedetailleerde beschrijving van met name de artefacten en kan het ABR daarop worden afgestemd;
3. omdat Archis een attenderend systeem is, kan binnen de ABR-artefactentabel worden volstaan met het beschrijven/opnemen van kenmerken van artefacten die van belang zijn voor het vaststellen van de datering van een vindplaats en van de hiermee verbonden complextype(n) (conform Archis);
4. van een artefact wordt vastgelegd wat de gangbare datering is, en van welk materiaal/materialen een artefact meestal of vrijwel uitsluitend is gemaakt;
5. een belangrijke aanbeveling is om het nieuwe ABR om te vormen tot een compactere lijst; het moet niet meer een lijst zijn van alle mogelijke artefacttypen die in de Nederlandse archeologie kunnen voorkomen. Het is bij wijze van spreken niet langer de volledige, alles-dekkende classificatietabel;
6. aan de termen wordt een eenduidige definitie toegevoegd in de vorm van scope notes;
7. voor de ABR-artefactentabel wordt een poly-hiërarchische indeling gehanteerd. Hierbij kunnen meervoudige relaties tussen de termen worden gerealiseerd;
8. aan de ABR-artefactentabel moeten in de toekomst makkelijk andere specialistische thesauri gekoppeld kunnen worden of daarnaar kunnen worden verwezen.

9. de verbeteracties worden uitgevoerd door specialisten (van binnen en buiten de RCE);
10. de termen uit het Deventersysteem en de PAN-thesaurus worden meegenomen en zoveel mogelijk geïntegreerd;
11. voor het beschrijven van het aardewerk op het niveau van type en subtype wordt een tabel aardewerkcategorie opgesteld;
12. de typen en subtypen van aardewerk moeten bestaan uit een combinatie van termen op het niveau van object/soort object (de vormen) uit de ABR-artefactentabel en de verschillende aardewerkcategorieën uit de ABR-aardewerkcategorietabel. Dit worden zogenaamde combinatietermen;
13. bestaande ABR-termen worden vanwege de relatie met de Pakbon behouden, behalve als deze aantoonbaar fout zijn. Voor termen die vervallen wordt een concordantielijst opgesteld.

Er waren twee punten die vaak terugkwamen in overleggen met andere partijen, zoals de Technische Werkgroep SIKB0102, de Begeleidingscommissie SIKB0102 en de archeologische depots. Hierover kregen we de meeste vragen en opmerkingen. In de loop van het project is besloten om:

- niet te streven naar een compactere, kleinere artefactentabel (punt 5);
- de artefactentabel niet poly-hiërarchisch op te stellen, maar de huidige thesaurusvorm te handhaven (punt 7).

Een verdere uitleg hierover wordt gegeven in hoofdstuk 5.

⁷ Feiken 2019; Wansleeben & Laan 2020.

⁸ Wansleeben & Laan 2020.

3. Betrokken specialisten

Hieronder worden de specialisten per materiaalcategorie genoemd die waren betrokken bij het opstellen van het adviesdocument: *'Op weg naar een archeologische ontologie Artefacttypen in het ABR2020'* van Wansleebe en Laan uit 2020.⁹ Dit wordt hieronder fase 1 genoemd. Tevens worden de specialisten genoemd die waren betrokken bij fase 2 waarin de aanbevelingen van Wansleebe en Laan werden verwerkt tot de indeling die nu in de conceptversie van de ABR-artefactentabel staat. Bij de specialisten staat de werkgever aangegeven waar de specialist ten tijde van fase 1 of 2 werkzaam was.

Voor fase 2 zijn twee opdrachten uitgezet; één voor metaal en de ander voor aardewerk, bouwkeramiek en glas. Voor de laatste opdracht heeft de (externe) opdrachtnemer een groep aardewerk-specialisten en een glasspecialist geraadpleegd. Bij het aardewerk gaat het om specialisten die hebben gewerkt aan de drie KNA Leidraden anorganische materialen – aardewerk. De ingehuurd specialisten zijn allen lid van SAMPL.¹⁰ Voor fase 2 zijn ook specialisten van de RCE geraadpleegd.

Metaal

Fasen 1 en 2

Mirjam Kars (VU Amsterdam, RMO & PAN)

Jan van Doesburg (RCE)

Voor de scope notes van de munten is gebruik gemaakt van de definities die staan in de digitale Encyclopedie van Munten en Papiergeld van de Stichting Nederlandse Penningkabinetten¹¹.

Glas

Fase 1

Roos van Oosten (Universiteit Leiden)

Fase 2

Mieke Tolboom (BAAC)

Jacobine Melis (SOB Research/Universiteit Leiden)

Ronald van Genabeek (gemeente 's-Hertogenbosch)

SAMPL werkgroep Middeleeuwen en Nieuwe tijd aardewerk en glas (20 leden)

Dierlijk bot

Fase 1

Kinnie Esser (Archeoplan Eco)

Leida van Hees (Archeoplan Eco)

Marloes Rijkelijhuizen (Elpenbeen)

Fase 2

Inge van der Jagt (RCE)

Roel Lauwerier (RCE)

Menselijk bot

Fase 1

Rachel Schats (Universiteit Leiden)

Fase 2

Inge van der Jagt (RCE)

Roel Lauwerier (RCE)

Plantaardig materiaal

Fase 1

Erica van Hees (Archol)

Yvonne van Amerongen (Archol)

Fase 2

Otto Brinkkemper (RCE)

Vuursteen

Fase 1

Sebastiaan Knippenberg (Archol)

Fase 2

Eelco Rensink (RCE)

Jan-Willem de Kort (RCE)

Steen

Fase 1

Sebastiaan Knippenberg (Archol)

Fase 2

Eelco Rensink (RCE)

Jan-Willem de Kort (RCE)

Prehistorisch aardewerk

Fase 1

Lucas Meurkens (Archol)

Fase 2

Simone Bloo (BAAC)

Erik Drenth (BAAC)

Karen de Vries (Universiteit Groningen)

Marco Bakker (Universiteit Groningen)

Annet Nieuwhof (Universiteit Groningen/Terpencentrum)

Daan Raemaekers (Universiteit Groningen)

Theo ten Anscher (RAAP)

SAMPL werkgroep Handgevormd aardewerk (prehistorisch t/m inheems Romeins) (twaalf leden waarvan vijf met name genoemd en twee niet)

Liesbeth Theunissen (RCE)

⁹ Wansleebe & Laan 2020.

¹⁰ Van de Venne et al. 2021.

¹¹ <https://www.muntenenpapiergeld.nl>

Romeins aardewerk

Fase 1

Mark Driessen (Universiteit Leiden)

Fase 2

Joep Hendriks (gemeente Nijmegen)

Harry van Enkevort (gemeente Nijmegen)

SAMPL werkgroep Romeins aardewerk (tien leden)

Middeleeuws-Nieuwe tijds aardewerk

Fase 1

Daniel Stiller (Archol)

Fase 2

Aleike van de Venne (Kerament)

Menno Dijkstra (Universiteit van Amsterdam)

Arno Verhoeven (Universiteit van Amsterdam)

Sebastiaan Ostkamp (zelfstandig aardewerkspecialist)

Jan de Koning (Hollandia archeologen)

Ronald van Genabeek (gemeente 's-Hertogenbosch)

SAMPL werkgroep Middeleeuwen en Nieuwe tijd aardewerk en glas (20 leden)

Jan van Doesburg (RCE)

Bouwkeramiek

Fase 1

-

Fase 2

Aleike van de Venne (Kerament)

Ronald van Genabeek (gemeente 's-Hertogenbosch)

SAMPL werkgroep Bouwmateriaal (zeven leden)

Jan van Doesburg (RCE)

4. Resultaten verbeteracties ABR-artefactentabel

4.1 Inleiding

Hieronder worden de belangrijkste resultaten van de verbeteracties van de ABR-artefactentabel op hoofdlijnen besproken. Voor de resultaten op termenniveau wordt verwezen naar de RCE Erfgoedthesaurus-viewer¹², waarin de conceptversies van de artefactentabel en de aardewerkcategorietabel worden getoond.

4.2 Verbeteren hiërarchische indeling

Voor de verbeteracties is voor de artefactentabel door het projectteam samen met PAN een hiërarchische indeling gemaakt met vijf niveaus. Hierbij is de PAN-indeling van functiegroepen (het hoogste hiërarchische niveau) in grote lijnen overgenomen. Hieronder staan de vijf niveaus beschreven met een voorbeeld:

- functie beschrijft het functionele gebruik van het artefact (bv gereedschap/werktuig, gordel en gesp, grondstof/productie gerelateerd artefact);
- object is een duidelijk herkenbare functionele of decoratieve eenheid met specifieke kenmerken (bv mes, vaatwerk);
- soort object is de verbijzondering van object die meer specifieke informatie geeft over de functie, gebruik of toepassing van het artefact (bv dolkmes);
- type is de archeologische indeling van het (soort) object met het doel deze te ordenen voor archeologische doeleinden. Een type wordt vastgesteld op grond van kenmerken van het artefact en hoeft niets te maken te hebben met de oorspronkelijke functie van een artefact (bv. Elmpt kom, Terra sigillata bord);
- subtype is de verbijzondering van een type (bv. Terra sigillata bord - Dragendorff 32, Midden-Oostgallisch).

Door het verbeteren van de hiërarchische indeling kan beter worden gezocht in digitale systemen die het ABR gebruiken, zoals Archis. Bijvoorbeeld wanneer wordt gezocht op term X wordt daarbij informatie van onderliggende termen van X zoals Xa, Xb, Xb1, Xb2 en Xc ook meegenomen.

4.3 Toevoegen scope notes (definiërende kenmerken)

Voor alle termen zijn scope notes toegevoegd. Uitzonderingen zijn de combitermen voor aardewerk (zie paragraaf 4.5) en metalen voorwerpen op het niveau van subtypen (behalve als PAN hiervoor een scope note heeft geschreven). Hierdoor zijn de meeste termen in de ABR-artefactentabel voor het eerst gedefinieerd. De scope notes zijn zo veel mogelijk uniform gemaakt. Bij het schrijven van de scope notes is rekening gehouden met de volgende instructies:

- ga bij het beschrijven uit van het complete artefact;
- ga bij het beschrijven uit van wat visueel zichtbaar is;
- beschrijf de hoofdvorm van het artefact;
- beschrijf definiërende/daterende elementen van het artefact;
- minder belangrijke additionele elementen (zoals vorm oor of de hoeveelheid pootjes) niet opnemen;

- de datering en het materiaal waaruit een artefact bestaat niet beschrijven in de scope notes, maar als eigenschap vermelden;
- zet vorm en indeling van de scope notes door in de hiërarchie van de artefactentabel, zodat gelijkvormigheid van de scope notes ontstaat;
- stel de scope notes zoveel mogelijk op met periodespecialisten.

In sommige gevallen waren er twee of meer scope notes beschikbaar voor een term. In deze gevallen is de scope note gekozen (en indien nodig verbeterd) die het meest voldoet aan bovenstaande instructies. Wanneer bij meerdere scope notes er ook een van PAN is, is altijd voor de PAN scope note gekozen.

4.4 Aardewerkcategorietabel

Voor de verbeteracties is een aardewerkcategorietabel opgesteld. Dit is een aanbeveling van Wansleeben en Laan.¹³ Er is gekozen om aardewerk zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven omdat aardewerk veelvuldig wordt gevonden tijdens archeologisch onderzoek en het goed te dateren is. Vaak geeft aardewerk de enige mogelijkheid om vindplaatsen te dateren. In deze tabel staan aardewerkcategorieën/bakselgroepen (zoveel mogelijk op hoofdcategorieën) die al het aardewerk vanaf de prehistorie tot en met de nieuwste tijd beschrijven. Een deel van deze termen staat in de huidige artefactentabel onder aardewerk(concepten) onder techniek-concepten. Dit is een ongelukkige plek omdat het gaat om beschrijvingen van aardewerkcategorieën/bakselgroepen, de (niet tastbare) kennis van een specialist, en niet om een tastbaar object zoals in de rest van de artefactentabel. Daarom is besloten om deze beschrijvingen in een aparte aardewerkcategorietabel te zetten. Alle termen in de aardewerkcategorietabel zijn voorzien van scope notes. In de tabel is het Deventersysteem op hoofdlijnen geïntegreerd, conform de aanbeveling van Wansleeben en Laan.¹⁴ Ook zijn termen opgenomen die zijn aangeleverd door het Noordelijk Archeologisch Depot (NAD). Als belangrijke vondst-categorie worden bij de aardewerkcategorieën een begin- en eindperiode toegevoegd.

4.5 Opstellen combinatietermen voor aardewerk

De typen en subtypen van aardewerk bestaan uit een combinatie van object/soort object (de vormen) uit de artefactentabel en de verschillende aardewerkcategorieën uit de aardewerkcategorietabel. Een voorbeeld hiervan is de combinatieterm terra sigillata (aardewerkcategorie) en bord (vorm): TS.BORD. Deze combinatietermen (ook wel combitermen genoemd) komen onder het niveau van type of subtype van het aardewerk te staan in de artefactentabel. Deze werkwijze is afkomstig van Wansleeben en Laan en impliceert het aanmaken van een combinatieconcept voor bekende combinaties van baksel en vorm in de ABR-

¹² <https://thesaurus.cultureelerfgoed.nl/>

¹³ Wansleeben & Laan 2020, 12; 17.

¹⁴ Wansleeben & Laan 2020, 12-13.

artefactentabel (bijvoorbeeld Pingsdorf-kan).¹⁵ Voor elke hoofdperiode (prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen-nieuwe tijd) zijn combinatietermen wezenlijk voor de beschrijving van het aardewerk, naast de twee indelingscriteria baksel/oorsprong/cultuur en vorm/functie (bijvoorbeeld AOO-beker, Terra nigra-bord, Pingsdorf-kruik). De combinatietermen zijn hiërarchisch geordend en worden alleen opgenomen in de ABR-artefactentabel als die voorwerpen zijn gevonden. Voor de combinatietermen zijn geen scope notes geschreven, omdat de termen al indirect zijn beschreven in de scope notes van object of soort object en in de tabel aardewerkcategorie. Dit is conform de aanbeveling van Wansleeben en Laan¹⁶: ‘De combinatie term is dan een ‘kale’ node (zonder verdere scope notes of attributen) [...] De combinatie term kan bij de invoer van gegevens worden gekozen en komt er bij het zoeken op baksel of vorm uit.’ De combinatietermen bevatten de termen die het aardewerk op het niveau van type of subtype vanaf de prehistorie tot en met de nieuwste tijd beschrijven.

4.6 Aansluiting PAN

Samen met PAN is de hiërarchische indeling gemaakt. Op het hoogste niveau is de PAN-indeling van functiegroepen in grote lijnen overgenomen. De termen uit de PAN-referentiecollectie zijn ook grotendeels opgenomen in de artefactentabel, alleen de meest specialistische, gedetailleerde termen niet. De PAN-codes van de metalen artefacten zijn in Poolparty (het platform waarop het ABR en PAN draaien) gekoppeld met de metalen artefacten in het ABR. Hierbij is de keuze gemaakt om in eerste instantie alleen de metalen typen en subtypen mee te nemen die in het huidige ABR staan. Andere metalen typen en subtypen die nog niet in het ABR staan, maar wel in PAN, kunnen, als daar behoefte aan is in het veld, in de toekomst makkelijk worden toegevoegd aan het ABR. Het is nu mogelijk om alle typen en subtypen te koppelen aan termen op het (hogere) niveau van object of soort object. In principe kan hierdoor elk metalen artefact een ABR-code krijgen. PAN heeft een begin gemaakt om naast metalen artefacten ook artefacten gemaakt van andere materialen op te nemen in hun referentiecollectie, zoals aardewerk en vuurstenen artefacten. Voor aardewerk zijn de scope notes van de vaatwerkvormen (amfoor, bak, kom, schaal etc.) in de artefactentabel hetzelfde als in de referentiecollectie PAN. Hierdoor zijn in PAN en ABR de aardewerkvormen hetzelfde.

4.7 Aansluiting Deventersysteem

Door middel van de tabel aardewerkcategorie en het gebruik van combinatietermen is het Deventer Systeem nu geïncorporeerd in de artefactentabel. Er is daarmee koppeling gemaakt tussen

ABR-codes en de codes die in het Deventersysteem staan. Hopelijk wordt het voor aardewerkspecialisten die met het Deventersysteem werken hierdoor makkelijker om het ABR te gebruiken. Het is nu mogelijk om alle typen en subtypen te koppelen aan termen op het (hogere) niveau van object of soort object. In principe kan hierdoor elk aardewerk artefact een ABR-code krijgen.

4.8 Ecofactentabel

In de huidige artefactentabel zijn ook dierenbotten opgenomen, maar de verzameling is niet compleet en bovendien niet geordend. Omdat het ABR ook gebruikt gaat worden voor BoneInfo (database met archeozoologische en fysisch antropologische informatie) en RADAR (Relational Archaeobotanical Database for Advanced Research) is door de ABR-commissie en de beheerders van BoneInfo en RADAR besloten een ecofactentabel op te stellen, waarbij de plant- en diersoorten volgens een taxonomische indeling zijn geordend. Er is vooralsnog gekozen om alleen de bestaande, ecologische termen die in de huidige artefactentabel staan op te nemen in de verbeterde versie van de artefactentabel. Met en door het veld kan dit onderdeel van de artefactentabel worden uitgebreid in de toekomst. Er is vanwege praktische overwegingen gekozen om de ecofactentabel als onderdeel van de artefactentabel op te nemen en niet te kiezen voor een aparte tabel. De belangrijkste overweging hierbij was dat de ecologische termen nu ook in de artefactentabel staan en dat het behouden van ecologische termen in de verbeterde artefactentabel ervoor zorgt dat er minder technische aanpassingen nodig zijn.

4.9 Andere resultaten ABR-artefactentabel

- Het ABR is up-to-date gemaakt. Het bevat bijvoorbeeld nu de meest recente aardewerkclassificaties die worden gebruikt in de drie KNA Leidraden anorganische materialen – aardewerk;
- Tevens bevat het (het grootste deel van) de thesaurus die is gebouwd voor PAN;
- Bij alle termen staat als eigenschap de materiaalsoort waarvan een artefact is gemaakt;
- Elke term in de artefactentabel heeft een Uniform Resource Identifier (URI), daarmee heeft iedere term een unieke ID gekregen en kan er gelinkt worden aan andere digitale bronnen zoals andere thesauri;
- Alleen ABR-termen die echt aantoonbaar fout zijn komen te vervallen. Voor de ABR-termen die niet worden behouden is een concordantielijst opgesteld;
- Er zijn ruim 2500 termen nieuw bijgekomen.

¹⁵ Wansleeben & Laan 2020, 13; 17.

¹⁶ Wansleeben & Laan 2020, 12.

5. Terugblik op de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden

Wanneer wordt gekeken naar de eisen, uitgangspunten en randvoorwaarden in hoofdstuk 2, kan worden geconcludeerd dat behalve voor punt 5 (het ABR omvormen tot een veel compactere lijst) en punt 7 (het ABR poly-hiërarchisch indelen) hieraan is voldaan. Hieronder wordt uitgelegd waarom punten 5 en 7 niet zijn uitgevoerd:

Punt 5: compactere lijst

Er is gekozen om in principe alle termen die nu in het ABR staan te laten terugkomen. Dit geldt niet voor termen die fout zijn.¹⁷ Er is niet gekozen voor een compactere lijst vanwege bezwaren bij specialisten en archeologische depots. Inhoudelijk is het ook lastig om ABR-termen, buiten degene die onjuist zijn, te laten vervallen. Het weglaten van termen die in Archis heel weinig zijn gebruikt, zoals geopperd door Wansleeben en Laan, is inhoudelijk lastig. Want: waar leg je de grens? En is een artefact dat weinig wordt genoemd in Archis van minder (wetenschappelijke) waarde dan een die veel wordt genoemd? Een zeldzaam artefact kan typisch zijn voor een bepaalde periode en hierdoor een hoge daterende waarde hebben. In het herziene ABR moet het mogelijk zijn om codes aan alle artefacten te koppelen die zijn gevonden tijdens

opgravingen. Bij het weglaten van een (groot) deel van de termen is het dan maar de vraag of dat nog kan. Er moet wel benadrukt worden dat in de verbeterde opzet van het ABR, net als in de huidige versie van het ABR, niet alle typen en subtypes van artefacten staan. Wel kunnen, door artefacten op een hoger hiërarchisch niveau onder te brengen, in principe alle opgegraven artefacten een ABR-code krijgen.

Punt 7: poly-hiërarchie

Poolparty (het platform waarop het ABR draait) is ingericht volgens de standaarden van ISO 25964.¹⁸ Dat betekent dat als een term meer dan één keer wordt gebruikt, en dat is nodig voor een polyhiërarchie, deze zich aan het einde van een 'boom' moet bevinden. Wanneer een term van een hoger niveau met termen eronder voor de polyhiërarchie wordt gebruikt, dan worden ook de termen eronder meegenomen in de hiërarchie. Dat is niet wenselijk. Hiervoor is geen technische of praktische oplossing, en daarom is afgezien van een poly-hiërarchische indeling voor de ABR-artefactentabel. Er is gekozen om de tabel op te stellen als een 'gewone' thesaurus, dus in dezelfde vorm als de huidige artefactentabel.

¹⁷ Zoals de term kogelpot - Trier E2: klinkend hard baksel (code: KGP.TRIE2) die geen van de geraadpleegde aardewerkspecialisten kon thuisbrengen.

¹⁸ ISO 25964 is: The international standard for thesauri and interoperability with other vocabularies.

6. Ten slotte

Door het project verbeteracties ABR zijn veel nieuwe termen aan de artefactentabel toegevoegd. Ook andere tabellen zijn aangevuld met nieuwe termen. Deze toevoegingen zijn het resultaat van voortschrijdend wetenschappelijk inzicht en technologische ontwikkelingen sinds de uitgave van het witte ABR-boekje in 1992.¹⁹ Hierbij gaat het bijvoorbeeld om:

- nieuwe inhoudelijke/wetenschappelijke interesses, zoals de aandacht voor binnenstedelijke en maritieme archeologie en de archeologie van de 19e en 20e eeuw, waaronder de Tweede Wereldoorlog;
- nieuwe inhoudelijke/wetenschappelijke inzichten, zoals het typologisch werk aan huisplattegronden en vondstcategorieën;
- nieuwe methoden en technieken, zoals DNA- en isotopenonderzoek;

- het gebruik van steeds meer mechanische hulpmiddelen bij het archeologisch onderzoek (zoals mechanisch boren, mechanisch schaven van het vlak);
- toename termen door meldingen van toevalsvondsten door vrijwilligers in de archeologie.

Hieruit blijkt dat kennis over archeologie niet stilstaat, en dat betekent ook dat het ABR een dynamisch systeem moet zijn. Met andere woorden; het systeem moet niet in beton gegoten zijn. Er moet in de toekomst altijd ruimte zijn voor aanvullingen en verbeteringen, zowel door de RCE als door de rest van het archeologische veld. Het project verbeteracties ABR moet ook niet worden gezien als een eindpunt, maar een nieuw begin om het ABR in de toekomst up-to-date te houden.

¹⁹ Brandt *et al.* 1992.

Literatuur

Beemt, van den, G., A. M. van den Broek, J. A. Brongers, J. L. van Donkersgoed & M. C. Dorst 1979: *Handleiding voor het invullen van de documenten voor de archeologische database*, Amersfoort (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek).

Brandt, R.W., E. Drenth, M. Montforts, R.H.P. Proos, I.M. Roorda & R. Wiemer 1992: *Archis, Archeologisch Basis Register, versie 1.0*, Amersfoort (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek).

Feiken, R., 2019: *Projectcontract Verbeteracties ABR, versie 0.3*, Amersfoort (intern document Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Venne, van de, A., S. Bloo, J. Hendriks & M. Tolboom 2021: *Verbeteracties ABR-tabel artefacten. Onderdelen keramiek en glas, Wijk bij Duurstede* (rapport Kerament archeologisch bureau).

Wansleeben, M. & W. Laan 2020: *Op weg naar een archeologische ontologie. Artefacttypen in het ABR2020*, Leiden (Archol Rapport 504).

Wansleeben, M., H. Nederbragt & N.W.M. Verbeij 2011: *De informatie rijkdom geordend. KiMoMo Pilot Archeologie, versie 1.1*, Amersfoort (intern document Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Wit, G., de & A. Sloos 2008: *De interpretatie van archeologische waarnemingen in Archis. Een concept voor een nieuwe set complextypen*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 165).

Colofon

Verbeteracties ABR-artefactentabel 2020-2023

PROGRAMMA: ARCHIS 3+

Project Verbeteracties ABR

Auteurs: R. Feiken, J. van Doesburg, T. de Groot, M. Kars, J.W. de Kort, P. Mout, E. Rensink (= ABR-commissie)

Opmaak: Xerox/Osage Utrecht

April 2023

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, 2023

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Postbus 1600

3800 BP Amersfoort

www.cultureelerfgoed.nl